

**IDEĀLĀ GRĀMATVEŽA TĒLS
RĒZEKNES GRĀMATVEŽU UN
DARBA DEVĒJU SKATĪJUMĀ**

**IDEAL ACCOUNTANT IMAGE IN
VIEW OF REZEKNE
ACCOUNTANTS AND EMPLOYERS**

Anotācija

Ideālā grāmatveža tēla Rēzeknē noskaidrošanai, autore veica pētījumu, kura gaitā konstatētas grāmatveža galvenās īpašības, raksturotas tā funkcijas un prasmes. Noskaidroti grāmatveža labsajūtas nodrošināšanai nepieciešamie darba apstākļi. Analizēti grāmatveža darbu motivējošie faktori un ētiskās normas un noskaidrota mūsdienu grāmatveža profesionalitāte.

Atslēgvārdi: ideālais grāmatvedis, profesionālā ētika, motivācija.

Abstract

Ideal accountant image in Rēzekne found, in author research process are establishing main characteristics of accountant and characterizing his functions and skills. Found accountant pleasure providing the necessary work circumstances. Analyzing motivation factors and ethics norms of accountant works and professionalism of modern accountant.

Keywords: ideal accountant, professional ethics, motivation.

Kristīne IVANOVA

Rēzeknes Augstskolas
studente

Tālr. +371 28878151

E-pasts:

kristine-ivanova@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs

Einārs ULNICĀNS

M.oec., pētnieks,

Rēzeknes Augstskolas

Latgales Tautsaimniecības
pētījumu institūts

Tālr. +371 26738913

E-pasts: ltpi@ru.lv

Ievads

Grāmatveža profesionālajai ētikai ir liela loma uzņēmuma darbības nodrošināšanā, jo grāmatvedim ir liela vara pār uzņēmuma finansiālajiem līdzekļiem un datiem. Un, ja grāmatvedis nepildīs savus pienākumus apzinīgi un ētiski, tad uzņēmumam var rasties dažāda rakstura problēmas, par kurām atbildēs nevis grāmatvedis, bet gan uzņēmuma vadītājs, kā to nosaka Latvijas Republikas likums „Par grāmatvedību”. Tāpēc ir ļoti svarīgi atrast grāmatvedus, kuram būtu augsti morālie principi un nostāja, jo tikai tādā gadījumā godīgs uzņēmējs būs apmierināts un mierīgs, jo zinās – viņa uzņēmumā grāmatvedība tiek kārtota laicīgi, precīzi un visi finansiālie dati atbilst uzņēmuma reālajai situācijai.

Tāpēc autore veica pētījumu, lai noskaidrotu darba devēju un grāmatvežu viedokļus par ideālo grāmatvedi viņu skatījumā. Praktiskā pētījuma un anketu aizpildīšanas un analīzes periods ir no 2008. gada 10. marta līdz 2009. gada 30. aprīlim. Tika aptaujāti respondenti divas reizes un katra aptauja ilga divus mēnešus.

Autore pielietoja sekojošas pētījuma metodes – empīriskās izziņas metodes (aptauja ar nepilnās novērošanas metodes izlases paņēmieni, rangu tabulas, relatīvie rādītāji, grafiskie attēli) un statistiskās analīzes metodes (salīdzināšana, dinamiskās rindas).

Darba mērķis – izveidot ideālā grāmatveža tēlu Rēzeknes darba devēju un grāmatvežu skatījumā.

Pētījuma mērķa sasniegšanai autore izvirzīja galvenos uzdevumus, kuri jāizpilda: sniegt ieskatu grāmatveža profesijas un profesionālās ētikas pasaulē, raksturot grāmatveža motivāciju, tam nepieciešamās īpašības un prasmes, kā arī noskaidrot mūsdienu grāmatveža profesionalitāti.

Autorei nav informācijas par to, ka šāds pētījums Latgalē, un it īpaši Rēzeknē, būtu veikts. Un mūsdienās, krīzes apstākļos, kad notiek sistēmas vērtību maiņa, ir svarīgi izveidot grāmatveža tēlu, jo tieši godīgi, zinoši cilvēki ar pozitīvu attieksmi, spēj atrisināt uzņēmuma problēmas

Pētījuma apraksts

Pirmais pētījums tika veikts laika periodā no 2008. gada 10. marta līdz 2008. gada 6. maijam ar anketu palīdzību. Pētījumā ģenerālkopa bija uzņēmumi, pētījuma reģions – Rēzeknes pilsēta. Uz aprēķinu veikšanas dienu Rēzeknes pilsētā bija 1605 aktīvi uzņēmumi. Veicot šo pētījumu, autore izmantoja nepilnās novērošanas metodi ar izlases paņēmieni, kas nodrošina augstu ticamības pakāpi.

Veicot visus nepieciešamos aprēķinus, ticamības varbūtība tika pieņemta – 0.95, rezultātā varbūtības koeficients $t = 1.96$, bet pieļaujamā robežklūda, pamatojoties uz iespējamo atbilžu variāciju anketas pēdējā jautājumā – 0.15, kā rezultātā, izlase bija 74 uzņēmumi (noapaļojot). Lai noskaidrotu grāmatvežu un darba devēju viedokļus par ideālā grāmatveža tēlu, visus šos jautājumus, anketas tika proporcionāli sadalītas (50%:50% jeb 37:37) un iesniegtas aizpildīšanai gan darba devējiem, gan grāmatvežiem.

Tā kā dažos uzņēmumos darba devēji nevēlējās atbildēt uz anketas jautājumiem, kā arī saistībā ar juridiskās adreses neatbilstību reālajai darbības veikšanas adresei, viņu vietā tika aptaujāti citu uzņēmumu darba devēji un grāmatveži, kuri netika izvēlēti pēc izlases.

Arī otrā pētījuma metodika ir līdzīga – ģenerālkopa ir uzņēmumi un iestādes, pētījuma reģions – Rēzeknes pilsēta. Informācija ņemta no Uzņēmuma reģistra datiem, uz aprēķinu veikšanas dienu, tas ir, 25.03.2009. ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits Rēzeknes pilsētā bija 1372 uzņēmumi [14.].

Veicot šo pētījumu, autore arī izmantoja nepilnās novērošanas metodi ar izlases paņēmieni, jo pētījuma datu salīdzināšanai nepieciešams, lai abos periodos tiktu izmantota viena un tā pati pētījuma metode. Šai metodei ir daudz plusu, piemēram, datu savākšanai ir nepieciešams neliels materiālais un darbaspēka apjoms, rezultātus var ātri apkopot, bet vissvarīgākais nosacījums – šai metodei ir augsta ticamības pakāpe, kas veicot pētījumu ir viens no svarīgākajiem aspektiem.

Nepieciešamās izlases lieluma aprēķināšanai autore pielietoja *mehānisko, neatkārtoto izlasi*, bet konkrētie uzņēmumi tika atlasīti: 2008. gadā – izmantojot Lursoft datu bāzi, bet 2009. gadā – izmantojot biznesa katalogus. Kopas lielums tiek aprēķināts pēc formulas, ko savā grāmatā sniedz Z. Goša [6., 236.]:

$$n = \frac{t^2 \cdot s^2 \cdot N}{t^2 \cdot s^2 + \Delta_{\bar{x}}^2 \cdot N},$$

kur n ir vienību skaits izlasē,
 t – varbūtības koeficients,
 s^2 ir izlases dispersija,
 N – vienību skaits ģenerālkopā,
 $\Delta_{\bar{x}}$ – izlases robežklūda.

N jau ir zināms, tas ir 1372.

Ticamības varbūtību autore izvēlējās $p = 0,95$, kas nozīmē, ka tikai 50 gadījumos no 1000 izlases kļūda var iziet aiz noteiktajām robežām, kā rezultātā varbūtības koeficients $t = 1,96$. [6., 227.lpp.].

Izlases dispersija s^2 tiek noteikta, pamatojoties uz pieņēmumu par iespējamām atbildēm uz anketas 9. jautājumu – mūsdienu grāmatveža profesionalitāte. Autore pieņem, ka katrai atbildei tiek piešķirts noteikts punktu skaits, kur zemākais vērtējums – „Ļoti zema” ir 1 punkts, bet augstākais vērtējums – „Ļoti laba” ir 5 punkti. Tādejādi var aprēķināt iespējamo variācijas apjomu [6., 235.lpp.]:

$$R = x_{\max} - x_{\min} = 5 - 1 = 4,$$

kur x_{\max} ir variējošās pazīmes vislielākā nozīme,
 x_{\min} ir variējošās pazīmes vismazākā nozīme.

Tālāk ir iespējams aprēķināt vidējo kvadrātisko novirzi [6., 235.lpp.]:

$$\sigma = \frac{R}{6} = \frac{4}{6} = 0,67,$$

Vidējo kvadrātisko novirzi kāpinot kvadrātā, iegūst dispersiju [6., 234.lpp.]:

$$\sigma^2 = s^2 = 0,67^2 = 0,4489,$$

Izlases robežkļūda $\Delta_{\bar{x}}$ tiek aprēķināta, pieņemot, ka visbiežākā atbilde uz anketas 9. jautājumu būs „vidēja”, jeb $\bar{x} \approx 3$. Tad tiek pieņemts, ka rezultātu atšķirība izlases kopā un ģenerālkopā nedrīkst pārsniegt 5 %, kā rezultātā izlases robežkļūda ir $3 * 0,05 = 0,15$.

Pēc kopas lieluma (n) aprēķina redzams, ka tās lielums noapaļojot ir 72 uzņēmumi (72,5891), 2008. gadā kopas lielums bija 74 uzņēmumi, kas skaidrojams ar ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita samazināšanos. Pirmais pētījums veikts laika periodā no 2008. gada 10. marta līdz 2008. gada 6. maijam, bet otrais pētījums no 2009. gada 27. marta līdz 2009. gada 30. aprīlim, ar anketu palīdzību.

Pētījuma tēma tika izvēlēta, lai uzzinātu grāmatvežu un darba devēju domas par mūsdienu grāmatveža ētiskajiem principiem un noskaidrotu ideālā grāmatveža tēlu Rēzeknes pilsētā. Lai noskaidrotu šos jautājumus,

anketas izlases kopā papildus vēl tika proporcionāli sadalītas (50%:50% jeb 36:36) un iesniegtas aizpildīšanai darba devējiem un grāmatvežiem.

Tā kā dažos izlases kopas uzņēmumos darba devēji un grāmatveži nevēlējās atbildēt uz anketas jautājumiem, kā arī juridiskās adreses neatbilda reālajai darbības veikšanas adresei, tad to vietā, tāpat kā 2008. gadā tika aptaujāti citu uzņēmumu darba devēji un grāmatveži, veicot papildus atlasīti no tiem pašiem 1372 uzņēmumiem.

Aktīvo uzņēmumu skaita samazināšanās un respondentu nevēlēšanās atbildēt uz anketas jautājumiem, pēc autores domām skaidrojama ar ekonomisko situāciju valstī. Jo 2008. gada pirmajā ceturksnī maksājumu bilances tekošā konta negatīvais saldo sastādīja 19.4 % no iekšzemes kopprodukta, kas bija par 6.2 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gadā attiecīgajā periodā un liecināja par valsts ekonomiskās situācijas uzlabošanos, kas bija skaidrojama ar eksporta pieauguma pārsniegumu pret importa pārsniegumu pret attiecīgo periodu [14.]

Galvenais iemesls iekšzemes kopprodukta lejupslīdei, kura kritums attiecībā pret 2007. gada attiecīgo periodu sastāda aptuveni 15 % [15.], varētu būt skaidrojams ar to, ka 2009. gadā Latvijā tika paaugstināta pievienotās vērtības nodokļa likme no 18 % līdz 21 %, kas uzņēmumiem bija smags pārbaudījums, jo stipri palielināja nodokļu slogu, kā rezultātā daudzi uzņēmumi bankrotēja.

Kā norāda „Rietumu bankas” analītiķis Romāns Popovs, tad pie labvēlīgas situācijas attīstības scenārija tikai nākamgad varētu būt sagaidāms kaut neliels iekšzemes kopprodukta kāpums, bet tas iespējams tikai ar ārvalstu iestāžu finansiālo atbalstu, pretējā gadījumā Latvijas valsts zaudēs ārvalstu kreditoru uzticību, kas nozīmēs pilnīgu budžeta sabrukumu un valsts bankrotu [15.].

Aptaujāto uzņēmumu vidū bija pakalpojumu sfēras uzņēmumi, apsardzes firmas, darbnīcas, aptiekas, lielāki un mazāki mazumtirdzniecības veikali un zvērināti revidenti. Anketas aizpildīšanai tika iesniegtas gan rakstiskā veidā, gan elektroniskā veidā.

Teorētiskais apskats

Grāmatvedis – tā nav vienkārši profesija, tā ir māksla. Grāmatvedis nav vienkārši padotais, viņš ir sabiedrotais, partneris, kas kontrolē visa uzņēmuma darbību. Grāmatvedis ir tā persona, kuras lomu uzņēmuma struktūrā ir ļoti svarīgi formulēt. No vienas puses grāmatvedis ir padotais un atrodas vadības pakļautībā, bet no otras puses grāmatvedis ir savā mērā

neatkarīga persona uzņēmumā. Grāmatvedība ir kā atsevišķa uzņēmuma nozare, kura pastāv pati no sevis, bet tajā pat laikā tā darbojas, cieši sadarbojoties ar pārējām nodaļām.

Grāmatveža galvenais pienākums ir cienīt sabiedrisko uzticību savai profesijai. Sabiedrisko interešu ievērošanas pienākums, kas nostiprināts profesionālajā ētikas kodeksā, nosaka, ka gadījumā, ja rodas lēmuma pieņēmēja pienākumu konflikts, tad lēmuma pieņēmējam vienmēr jāizvēlas rīcības modelis, kas nodrošinās sabiedrības (tas ir, investoru, kreditoru) tiesības saņemt precīzu un uzticamu finanšu informāciju [10., 61. lpp.].

Raksturojot grāmatveža profesijas nozīmīgumu, autore vēlas citēt Čikāgas Universitātes Goda profesoru, filozofijas zinātņu doktoru Džonu Kultgenu: „Ja esmu padarījis savu darbu labi un mani mērķi ir bijuši taisnīgi, manai dzīvei ir saturs un nozīme. Ja esmu padarījis savu darbu slikti vai arī mani mērķi ir bijuši zemiski, esmu velti izšķiedis savu dzīvi, lai kādu bagātību arī būtu sarausis” [8., 211. lpp.].

Grāmatveža profesijas apraksts tiek noteikts, vadoties pēc profesijas standarta. Latvijā tas nosaka, ka grāmatvedis veic saimnieciskas darbības uzskaiti, kontroli un analīzi uzņēmuma reģistrā reģistrētos uzņēmumos, kam saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu jāveic grāmatvedības uzskaitē.

Bez tam uzņēmuma grāmatvedis kā viens no vadošajiem uzņēmuma darbiniekiem ar savu profesionālo rīcību, izturēšanos, uzvedību, arī ārējo izskatu veido pievilcīgāku uzņēmuma tēlu sabiedrībā, saskarsmē ar dažādu valsts institūciju (Valsts ieņēmumu dienesta, Statistikas pārvaldes, banku, sadarbības partneru) darbiniekiem.

To var nodrošināt grāmatvedis ar augstu kompetences līmeni, ar augstiem profesionālās ētikas principiem, grāmatvedis, kurš savas zināšanas nepārtraukti papildina, balstoties mūsdienīgā praksē, spēkā esošajos likumdošanas aktos un modernās tehnoloģijās [7., 237. lpp.].

Mūsdienu grāmatvežiem nodaļā uzskaitīto darbību izpildei jābūt labi sagatavotiem teorētiski, jāpārzina gan finanšu grāmatvedība, gan Latvijas Republikas likumdošana, kas nosaka un regulē grāmatvedības darbu. Bez tam grāmatvežiem, veicot savu darbu, ir svarīgi uztvert ētiskās vērtības un standartus kā sava profesionālā darba neatņemamu sastāvdaļu [7., 236. lpp.]. Arī darba autore tiecas piekrist šim apgalvojumam, jo uzskata, ka bez ētisko normu ievērošanas nav iespējams profesionāli, kārtīgi un kvalitatīvi veikt grāmatveža funkcijas un pienākumus.

Iepazīstoties ar grāmatveža profesijas specifiku, ir redzams, ka tam ir liela nozīme uzņēmuma struktūrā un tā darbības nodrošināšanā. Kvalitatīvas uzņēmuma darbības nodrošināšanai nepieciešams profesionāls grāmatvedis ar augstu atbildības sajūtu.

Sabiedrībā ir daudz morāli izturīgu un stipru cilvēku, kuri apzinīgi veic savus pienākumus darba vietā pret savu darba devēju, valsti, kā arī uztur augstu morāli arī privātajā dzīvē. Diemžēl ir arī tādi cilvēki, kas atrodas varas jūgā un savu varu un pilnvaras izmanto ļaunprātīgi. Kā piemēru var minēt korumpētās valsts amatpersonas, kuras sniedz pakalpojumus vai slēpj diskriminējošus faktus par negodīgiem uzņēmējiem vai citiem darboņiem, un, jo lielāks ir to atalgojums no šo darboņu puses, jo lielāka motivācija šai amatpersonai rodas.

Mūsdienu izpratnē ētika ir mācība par labo un ļauno un tā izpausmēm cilvēka rīcībā un uzvedībā. Katrai personai ir sava ētiskā pasaule, kas sastāv no personas ētiskiem uzskatiem, principiem un pieņemamiem uzvedības modeļiem [13., 5.lpp.].

Ceturtajā gadsimtā pirms mūsu ēras dzīvoja sengrieķu filozofs, zinātnieks un domātājs Aristotelis, kurš uzsver, ka cilvēks kļūst tikumīgs, darot tikumīgus darbus. Tāpat viņš uzsver, ka viens no galvenajiem cilvēka iekšējiem aspektiem ir morālā labsirdība. Tomēr, galvenokārt, pēc Aristoteļa uzskatiem – ētika ir cieši saistīta ar disciplīnu [2., 40., 53. lpp.].

Izcilā filozofa Imanuela Kanta morāles filozofija ir viens no vislielākajiem sasniegumiem ētikas filozofijas vēsturē. Līdzīgi, kā lielajiem seno laiku filozofiem Platonam un Aristotelim, arī Kanta galvenā doma bija rast pamatojumu cilvēku morālajam spriedumam un rīcībai. Tomēr Kants šai tēmai piegāja daudz rūpīgāk un atklāja arī jaunas problēmas, kas saistītas ar ētikas filozofiju [2., 207. lpp.]. Tātad Kanta mērķis bija izveidot ētiku, kas ir pilnīgi attīrīta no dabiskajām vēlmēm, tādejādi nebūtu piesaistīta nevienam konkrētam cilvēkam un sniegtu universālu likumu visiem.

Profesionālās ētikas kodeksa esamība nosaka atšķirību starp profesiju un parastu arodu, kurš balstās uz darba paveikšanu, nevis uz ētikas ievērošanu. Profesionālie ētikas kodeksi ir izstrādāti dažādās sfērās strādājošiem, tāpēc uz uzņēmumu vadības pleciem gulstas nopietna lēmuma pieņemšana, kas stipri noteiks un ietekmēs uzņēmuma turpmāko darbību – izvēlēties vispiemērotākos ētikas kodeksus, kas tiktu ievēroti uzņēmumā.

Sevišķi tiek akcentēta kompetence, objektivitāte un godīgums. Profesionālais godīgums ir viena no galvenajiem jebkura profesionālās ētikas

kodeksa prasībām, tāpēc ir ieteicams Ministru kabineta noteikumu veidā tos pieņemt un pieprasīt arī to ievērošanu.

Latvijā grāmatvežu ētikas principi netiek regulēti normatīvo aktu līmenī. Pārsvārā ētiskā uzvedība profesijas ietvaros ir brīvprātīga lieta. Lai arī dažās profesionālās grāmatvežu organizācijās mēģina pieņemt ētikas normas, kas būtu obligātas viņu biedriem, tomēr kontrole ir vāja, bet pašām organizācijām nav tādas autoritātes sabiedrībā, lai bez normatīva regulējuma šo autoritāti pieņemtu arī sabiedrība, kas izmanto grāmatvežu pakalpojumus [11., 66. lpp.].

Pēdējā laikā tiek pievērsta uzmanība ētikas nozīmei uzņēmējdarbībā iesaistītu grāmatvežu profesijā. Grāmatvedības kvalitāte būtiski ietekmē jebkura uzņēmuma darbību. Pašlaik Latvijas uzņēmēji sāk to apzināties, jo daudziem nevērīga attieksme pret uzskaites darbu ir maksājusi dažādus sodus. Profesionālo grāmatvežu ētiska vai neētiska darbība ietekmē ne tikai uzņēmuma prestižu, panākumus, bet arī visas sabiedrības labklājību [7., 235. lpp.]. Grāmatvežu kā profesionāļu loma lēmumu pieņemšanā arvien pieaug ar nosacījumu, ka tas ir godīgs un ar augstu morālo nostāju, jo tieši grāmatvedis vislabāk pārzina uzņēmuma finansiālos rādītājus.

Profesionālo grāmatvežu ētikas kodeksu Latvijas Republikas Grāmatvežu asociācija ir izstrādājusi, pamatojoties uz Starptautiskās grāmatvežu federācijas ētikas kodeksu un ņemot vērā Latvijas likumdošanas prasības. Grāmatvežu profesionālās ētikas kodekss ir pamats, uz kura balstāmas ētikas prasības profesionāliem grāmatvežiem, kur formulēts profesijas mērķis, mērķa realizēšanas pamatprasības un pamatprincipi [7., 239. lpp.]. Finanšu un cita rakstura informācija jāapkopo tādā veidā, lai tā skaidri raksturotu darījumu patieso būtību, aktīvus un pasīvus. Ieraksti reģistros jāveic laikus un precīzi, turklāt grāmatvedim jādara viss, kas ir viņa spēkos, lai to nodrošinātu. Grāmatveži savu darba uzdevumu izpildes gaitā piemēro Starptautiskās grāmatvežu federācijas apstiprināto Profesionālu grāmatvežu ētikas kodeksu [1.].

Autore uzskata, ka īstam profesionālam grāmatvedim ir ne vien jāpārvalda teorētiskās zināšanas, kas nepieciešamas darba veikšanai, bet arī jāpārzina ētikas pamatprincipi. Ētikas pamatprincipi ir nepieciešami arī lai nodrošinātu uzņēmuma prestižu, jo grāmatvedis ir kā saikne starp uzņēmumu un ārpasauli.

Biologa Džeimsa Votsona, kurš dzimis 1928. gadā Čikāgā, laikā psihologi tiecās noraidīt iedzimtas uzvedības ideju, tomēr šim uzskatam ir arī piekritēji, kas uzskata, ka cilvēku uzvedība ir atkarīga no senču gēniem

[5., 9. lpp.]. Tātad rodas secinājums, ka arī ētika un laba uzvedība cilvēkam var būt iedzimta.

Diemžēl mūsdienu ekonomiskā situācija valstī liecina, ka Latvijā strauji pieaug darbaspēka izmaksas pret vienu produkcijas vienību, arī konkurētspēja Latvijā attiecībā pret citām Eiropas Savienības dalībvalstīm pasliktinās, kas skaidrojams ar lielo darbaspēka izplūšanas apjomu no valsts uz ārzemēm [4., 68. lpp.]. Darba samaksa Latvijā nav liela, kā rezultātā notiek šī piespiedu emigrācija, jo cilvēkam zūd motivācija strādāt savas valsts labā, ja nesaņem par to attiecīgu atalgojumu.

Ideālā grāmatveža galvenās īpašības

Mūsdienu darba devēji, meklējot darbiniekus, ne vienmēr akcentē jautājumus par profesionālo ētiku. Jo augstāka ir cilvēka morāle, jo augstākas kvalitātes ir šī cilvēka profesionalitāte. Lai apstiprināt vai noliegt šo apgalvojumu, autore divus gadus veica pētījumu „Ideālā grāmatveža tēls Rēzeknē”, kura laikā tika aptaujāti Rēzeknes pilsētas grāmatveži un darba devēji.

Autore vēlējās noskaidroja, ko par grāmatveža īpašībām domā ne vien paši grāmatveži, bet arī darba devēji, tas ir, uzņēmumu vadītāji. 2008. gadā darba devēji visaugstāk vērtēja godīgumu un profesionalitāti, kas līdzīgi tika vērtēti arī 2009. gadā. Tomēr visaugstāk 2009. gadā tika vērtēta grāmatveža uzticamību uzņēmumam un savai profesijai. Tāpat 2009. gadā pieauga to darba devēju skaits, kas uzskata, ka ļoti svarīga ir arī tāda grāmatveža īpašība, kā precizitāte.

Noskaidrojot respondentu viedokļus par ideālā grāmatveža tēlam nepieciešamajām īpašībām, autorei likās tikpat svarīgi noskaidrot arī pašu grāmatvežu domas par grāmatveža galvenajām īpašībām. Grāmatveži abos pētījumos visaugstāk vērtēja profesionalitāti, ko par svarīgu 2008. gadā atzina visi respondenti, bet 2009. gadā to īpatsvars samazinājās un sastādīja 94 % no visiem respondentiem – grāmatvežiem. Tāpat grāmatveži augsti vērtē tādas īpašības kā precizitāte un godīgums, bet 2009. gadā strauji pieauga to grāmatvežu skaits, kas uzskata, ka grāmatvedim jābūt uzticamam. Respondentu viedokļi par ideālā grāmatveža galvenajām īpašībām, attēloti rangu tabulā (1.tab.).

Respondentu viedokļi par ideālā grāmatveža galvenajām īpašībām

Īpašības	Darba devēju rangs		Grāmatvežu rangs	
	2008. gads	2009. gads	2008. gads	2009. gads
Godīgums	1	2/4	2/3	4
Profesionalitāte	2	2/4	1	1
Precizitāte	3	2/4	2/3	3
Spējīgs saglabāt noslēpumus	4	7/9	4	7
Piesardzība	5/6	7/9	5/6	6
Uzticamība	5/6	1	7/8	2
Objektivitāte	7	6	7/8	9/11
Taisnīgums	8	7/9	5/6	12
Apķērība	9/10	5	10	5
Komunikabilitāte	9/10	10	9	9/11
Modernisms	-	-	-	8
Viltīgums	-	11	11	-
Citas īpašības	-	-	-	9/11

Aplūkojot tabulu redzams, ka 2008. gadā pirmajā vietā darba devēju rangā bija tāda grāmatveža īpašība kā godīgums (šo īpašību kā svarīgu atzīmēja 94 % respondentu), kam sekoja profesionalitāte (89 %) un precizitāte (61 %), tomēr 2009. gadā šīs īpašības ieņēma dalīto 2./4. vietu (83 %). Šo īpašību izrāviens skaidrojams ar to, ka tikai profesionāls un godīgs grāmatvedis ir spējīgs kvalitatīvi veikt savus pienākumus. Un tieši šīs prasības galvenokārt ņem vērā uzņēmēji, kad meklē grāmatvedi, kas kārtotu uzņēmumā grāmatvedību.

Abās respondentu grupās 2008. gadā redzama viedokļu vienprātība, jo pirmajās piecās vietās bija vienas un tās pašas grāmatveža īpašības, vienīgi nedaudz dalījās to izvietojums: ja pēc darba devēju domām vissvarīgākā īpašība bija godīgums, tad pēc grāmatvežu – profesionalitāte.

Straujš kritums redzams tādai īpašībai, kā spējai saglabāt noslēpumus, ja 2008. gadā šī īpašība abās respondentu grupās atradās ranga ceturtajā vietā, tad 2009. gadā strauji kritās līdz septītajai un dalītajai 7./9. vietai.

Savukārt straujš kāpums bija tādām grāmatveža īpašībām kā uzticamībai (2009. gadā šo īpašību kā svarīgu atzīmēja 89 % darba devēju un 44 % grāmatvežu) un apķērībai (2009. gadā 50 % respondentu darba devēju un 89 % grāmatvežu). Ja darba devēju rangā uzticamība 2008. gadā bija tikai 5/6 vietā, tad 2009. gadā šī bija vissvarīgākā īpašība un ieņēma pirmo vietu,

bet apķērība no dalītās 9/10 vietas kāpa līdz 5. vietai. Savukārt grāmatvežu rangu tabulā uzticamība 2008. gadā atradās 7/8 vietā, bet 2009. gadā šī īpašība bija kāpusi līdz 2. vietai, bet apķērīgums no 10. vietas kāpa līdz 5. vietai.

Pēc 1. tabulas redzams arī, ka 2008. gadā abu respondentu grupās bija absolūta vienprātība par tādu īpašību, kā spēja saglabāt noslēpumus, bet 2009. gadā absolūtās vienprātības starp abām respondentu grupām nebija ne par vienu grāmatveža rakstura īpašību. Grāmatvežu domas abos pētījumu periodos palika nemainīgas par vienu – ka grāmatveža galvenā rakstura īpašība ir profesionalitāte (2008. gadā šo īpašību kā svarīgu atzīmēja visi respondenti grāmatveži, bet 2009. gadā – 94 %), jo abos periodos šī īpašība ieņēma 1. vietu grāmatvežu rangu tabulā. Pēc aptaujas rezultātiem redzams, ka trešo vietu no beigām ieņem komunikabls grāmatvedis, par to vienādas domas bija gan grāmatvežiem, gan darba devējiem (22 %). 2008. gadā darba devēji atzīst arī apķērību – par to pozitīvi domāja 22 % darba devēju un 17 % grāmatvežu, bet tikai 6 % grāmatvežu uzskata, ka grāmatvedim jābūt arī viltīgam.

Redzams, ka 2008. gadā visiem respondentiem bija ļoti līdzīgi viedokļi par lielāko daļu grāmatveža īpašībām, lielākās atšķirības bija vien jautājumā par precizitāti un uzticību. Ja grāmatveži vairāk tiecās uz precizitāti, tad darba devēji uz uzticību, kas ir arī pašsaprotami, jo grāmatvedim svarīgāk ir precīzi veikt savus pienākumus, aprēķinus, bet darba devējam ir svarīgāk, lai darbinieks tam būtu lojāls.

Savukārt 2009. gadā respondentu domas stipri mainās un tie līdzīgi domā tikai par tādām grāmatveža rakstura īpašībām kā: piesardzība, apķērība, precizitāte, profesionalitāte, komunikabilitāte un uzticība. Šo īpašību atšķirības starp abām respondentu grupām svārstās 11 procentpunktu robežās. Vislielākās atšķirības ir par sekojošām īpašībām: godīgums – vadītāji to vērtē daudz augstāk nekā grāmatveži, objektivitāte un taisnīgums.

Kopīgs respondentiem 2009. gadā ir, ka grāmatvedim jābūt apķērīgam, uzticamam, kas norāda, ka darbinieki ar šādām īpašībām palīdzēs uzņēmumam pārvarēt grūtības krīzes laikā. Tātad grāmatvedim jābūt labam sava amata meistaram, jābūt godīgam, precīzam, profesionālam un uzticamam, jo grāmatvedība mīl precizitāti.

Grāmatveža galvenā funkcija

Iepazīstoties ar grāmatveža profesijas specifiku, redzams, ka tam uzņēmumā ir liela vara, kā arī tam ir liela nozīme uzņēmuma darbības nodrošināšanā. Tika jautāts par precīzāko teikuma turpinājumu par grāmatveža galveno funkciju: „Grāmatvedim pirmkārt...”. Izrādās, ka 2008. gadā 67 % darba devēju uzskata, ka grāmatvedim obligāti jāievēro likumi un grāmatvedības principi, bet 33 %, ka – jānodrošina sava uzņēmuma interešu aizstāvība (pamatojot, pierādot savu patiesību dažādās situācijās). Savukārt 2009. gadā lielākā daļa darba devēju, tas ir, 55 % uzskata, ka grāmatveža galvenā funkcija ir likumdošanas un grāmatvedības principu ievērošana, 39 % aptaujāto uzskata, ka jānodrošina sava uzņēmuma aizstāvība, kas izpaužas pamatojot, pierādot savu patiesību dažādās situācijās, bet 6 % uzskata, ka grāmatvedim nepieciešams nodrošināt abu šo funkciju izpildi.

Augstais respondentu skaits, kas uzskata, ka grāmatveža galvenā funkcija ir obligāta Latvijas Republikas likumdošanas un grāmatvedības principu ievērošana, liecina par to, ka uzņēmējiem ir svarīgi, lai tiktu ievērotas uzņēmuma intereses ne vien uzņēmuma, bet arī valsts līmenī, jo neievērojot Latvijas Republikas likumdošanā noteiktās prasības, uzņēmējam var draudēt ne vien naudas sodi, ja pārkāpums ir neliels, bet arī kriminālatbildība, gadījumos, ja pārkāpums ir nopietnāks.

Darba devēju domas par grāmatveža galveno funkciju 2009. gadā nedaudz mainījās, salīdzinot ar 2008. gadu un salīdzinot pētījuma abu periodu datus, redzams, ka par 18 % ir samazinājies to uzņēmēju īpatsvars, kas uzskatīja, ka grāmatvedim obligāti jāievēro Latvijas Republikas likumdošanas prasības un grāmatvedības principi. Pēc autores domām, tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka valsts neiet pretī uzņēmējam šajos grūtajos apstākļos, kā rezultātā par 18 % palielinājās darba devēju īpatsvars, kas uzskata, ka grāmatvedim pirmkārt jānodrošina sava uzņēmuma intereses, pamatojot un pierādot savu patiesību dažādās situācijās un dažādās instancēs.

2009. gadā parādījās jauns uzskats – ka grāmatvedim jānodrošina abas šīs funkcijas, tātad jāaizsargā gan uzņēmuma intereses, gan jāievēro un jāpilda valsts intereses. Autore to skaidro ar to, ka uzņēmēji tagad tiek daudz stingrāk kontrolēti, un, iespējams, ka kādam no respondentiem jau ir nācies arī maksāt valstij soda naudas, par kāda likuma punkta neievērošanu.

Patīkami apzināties, ka arī uzņēmēji ciena Latvijas Republikas likumus un uzskata, ka grāmatveža galvenā funkcija ir likumdošanas ievērošana.

Tomēr reālajā dzīvē grāmatvedim ir svarīgi ievērot abas šīs funkcijas – grāmatvedim jābūt lojālam gan pret valsti, gan pret uzņēmumu.

Kvalitatīvas uzņēmuma darbības nodrošināšanai nepieciešams profesionāls grāmatvedis ar augstu atbildības sajūtu, kurš ir spējīgs gan izpelnīties cieņu vadības acīs – aizstāvot uzņēmuma intereses un kārtīgi un precīzi veicot grāmatvedības organizāciju, gan valsts acīs – veicot grāmatvedības organizāciju atbilstoši Latvijas Republikas noteiktajai likumdošanai.

Pēc pašu grāmatvežu domām, tad 61 % grāmatvežu uzskata, ka grāmatvedim obligāti jāievēro likumi un grāmatvedības principi. Toties 33 % grāmatvežu uzskata, ka grāmatvedim jānodrošina sava uzņēmuma interešu aizstāvība (pamatojot, pierādot savu patiesību dažādās situācijās). Un tikai 6 % grāmatvežu bija cits variants (piemēram, godīgi un punktuāli likuma ietvaros jāpilda savi pienākumi). Rezultāti priecē, jo liecina par grāmatvežu godprātību un augstu morālo nostāju.

Savukārt 2009. gadā 61 % respondentu – grāmatvežu pirmām kārtām ir lojāli pret valsti, ievērojot likumus un grāmatvedības prasības, bet 17 % pret uzņēmumu, nodrošinot tā intereses. Savukārt, 22 % aptaujāto grāmatvežu uzskata, ka īstenam grāmatvedim jāveic abas šīs funkcijas un jāveic laicīga un precīza visu saimniecisko darījumu uzskaitē. Autore uzskata, ka grāmatvedim ir liels pārbaudījums, lai spētu veikt abas šīs funkcijas vienlaicīgi un joprojām palikt morāli tikpat stipram.

Abos pētījuma periodos vienāds aptaujāto grāmatvežu procents uzskata, ka grāmatveža galvenā funkcija ir obligāta Latvijas Republikas likumdošanas prasību un grāmatvedības principu ievērošana. Taču sarūk to respondentu skaits, kas iepriekš uzskatīja, ka grāmatvedim pirmkārt obligāti jānodrošina sava uzņēmuma interešu aizstāvība. Toties palielinās variants „cits”, ko varētu izskaidrot ar grāmatvežu vēlmi sabalansēt uzņēmuma intereses ar likumpaklausību.

Jautājumā par grāmatveža galveno funkciju nospiedošs pārsvars (vairāk kā 60 %) abās respondentu grupās bija variantam, ka grāmatvedim pirmkārt jānodrošina Latvijas Republikas likumdošanas prasību un grāmatvedības principu ievērošanu. Šajā variantā 2008. gadā pārsvars tomēr bija darba devēju pusē, tomēr 2009. gadā tas piedzīvoja kritumu par 12 procentpunktiem un pārsvars nonāca grāmatvežu pusē.

Aptuveni 30 % no visiem respondentiem uzskata, ka galvenā uzņēmuma funkcija ir uzņēmuma interešu aizstāvība. Šīs funkcijas izkopšanu vairāk vēlas darba devēji, tas ir, uzņēmēji, jo patreizējos apstākļos

uzņēmējiem ir smagi un viņi nevēlas domāt par savu valsti, ja tā nedomā par viņiem. Savukārt abus funkciju apvienojumu vēlētos aptuveni 10 % respondentu, lai tādejādi nodrošinātu gan valsts intereses un uzņēmumam netiktu uzlikti nekādi sodi, gan uzņēmuma intereses un uzņēmums varētu turpmāk attīstīties, jo visi tā finansiālie un saimnieciskie rādītāji būtu kārtībā un tos varētu izmantot savas turpmākās darbības plānošanā.

Autore uzskata, ka tikai grāmatvedis, kurš ir godīgs, profesionāls un lojāls, spēj apvienot abas funkcijas: gan Latvijas Republikas likumdošanas prasību un grāmatvedības principu ievērošanu, gan uzņēmuma interešu aizstāvību. Jo tikai tāds grāmatvedis, kurš ir godīgs un lojāls pret sevi, ir spējīgs pareizi izmantot savu profesionalitāti un būt godīgs pret uzņēmumu, kārtīgi un apzinīgi veicot sev uzliktos pienākumus, kā arī būt lojāls gan pret valsti, gan pret uzņēmumu – veicot savus pienākumus ar visaugstāko atbildības sajūtu, veicinot uzņēmuma attīstību un darbības nodrošināšanu, tomēr ievērojot visus noteikumus un prasības, lai nepārkāptu pāri bīstamajam sliekšnim, kurš atdala labo no sliktā – godprātīgo un mantkārīgā.

Ideālā grāmatveža prasmes

Ideālā grāmatveža precīzākam tēlam, autore anketā uzdeva arī jautājumu par grāmatveža prasmēm, kas nepieciešamas, pildot grāmatveža pienākumus.

Pēc aptaujas rezultātiem 2008. gadā, 89 % uzņēmumu vadītāju uzskata, ka pati galvenā grāmatvedim ir prasme orientēties likumdošanas labirintos. Tāpat augstu tiek vērtētas arī grāmatveža teorētiskās zināšanas, par to pozitīvi izteicās 72 % darba devēju. Finanšu grāmatvedību viņi novērtēja ar 67 %. Runājot par iekšējās kontroles un audita mehānismu, ka to nepieciešams pārzināt grāmatvedim uzskata 56 % darba devēju, bet 61 % uzskata, ka grāmatvedim labi jāpārvalda ekonomika.

22 % darba devēju uzskata, ka grāmatvedim jāpārzina iespējas atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma labā. Tātad 2008. gadā darba devēji uzskata, ka pats galvenais grāmatvedim ir pārzināt likumdošanu, teorētiskās zināšanas un ievērot likumus, attiecīgi pārzināt svarīgākās iemaņas, kas nepieciešamas profesionālam grāmatvedim.

Savukārt 2009. gadā veiktā pētījuma rezultāti rāda, ka 94 % respondentu – darba devēju uzskata, ka grāmatvedim jāpārzina likumdošana, 83 % – ka finanšu grāmatvedība, bet 72 % respondentu uzskata, ka grāmatvedim jāpārzina ekonomika. Iekšējās kontroles un audita

mehānisma pārzināšanas nepieciešamību nosaka 67 % uzņēmēju. Savukārt, teorētiskās iemaņas un iespējas, kā atkāpties no vispārpieņemtajām normām, pēc darba devēju domām, gandrīz nav nepieciešams pārzināt, jo par šīm iemaņām balso vien aptuveni 20 % respondentu.

Abos pārskata periodos grāmatvedim nepieciešamās iemaņas, pēc darba devēju domām, gandrīz nav mainījušās. Joprojām liela daļa respondentu uzskata, ka grāmatvedim jāpārzina likumdošana un ekonomika, kas skaidrojams ar izmaiņām Latvijas Republikas likumdošanā un valsti kopumā, tāpēc uzņēmējiem ir kļuvis svarīgāk, lai grāmatvedis labi pārzinātu šis jomu.

Ļoti strauji saruka uzskats, ka grāmatvedim jāpārzina teorētiskās zināšanas. Ja 2008. gadā tā uzskatīja 72 % respondentu, tad 2009. gadā – vairs tikai 22 %, kas liekas dīvaini, jo kā gan uzņēmēji iedomājas, lai grāmatvedis strādā, ja tam nav nekādu teorētisko iemaņu. Vienīgais izskaidrojams šai parādībai varētu būt, ka uzņēmēji tagad savus uzņēmumus ir nodrošinājuši ar jaunākajām programmām un viņiem tagad ir vieglāk noālgot nepieredzējušus darbiniekus, kurus uzreiz apmācītu gan grāmatvedībai, gan jaunajai programmai. Jo tas būtu vieglāk, nekā mēģināt jau gadu desmitus strādājošu grāmatvedi iemācīt strādāt pēc citas metodes.

Tātad, 2008. gadā un 2009. gadā, līdzīgi uzskati darba devēju vidū valda par tādām grāmatveža iemaņām, kā: likumdošanas, iekšējās kontroles un audita mehānisma un ekonomikas pārzināšana, kā arī par iespējām kā atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma intereses. Bet domas par teorētiskajām zināšanām mainās, jo laikam grāmatvežu zināšanas tiek novērstas uz finanšu grāmatvedības pārzināšanu un pieredzi.

2008. gadā 94 % grāmatvežu uzskata, ka pati galvenā grāmatvedim ir prasme orientēties likumdošanas labirintos. Tāpat augstu tiek vērtētas arī grāmatveža teorētiskās zināšanas, un finanšu grāmatvedība, par ko pozitīvi izteicās 67 % grāmatvežu. Tikai 44 % grāmatvežu domā, ka grāmatvedim nepieciešams pārzināt iekšējās kontroles un audita mehānismu. Par to, ka grāmatvedim labi jāpārvalda ekonomika, uzskata 33 % grāmatvežu, bet par to, ka grāmatvedim jāpārzina iespējas, kā atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma labā, uzskata tikai 11 % grāmatvežu.

Tātad, pēc grāmatvežu domām, ideālam grāmatvedim pašas svarīgākās iemaņas ir likumdošanas, teorētisko zināšanu un finanšu grāmatvedības pārzināšana, kā arī grāmatvedim ir svarīgi, pat uzņēmumam grūtos brīžos nepārkāpt likumu.

Savukārt 2009. gadā jau absolūti visi grāmatveži uzskata, ka likumdošanas pārzināšana ir obligāta grāmatveža iemaņa, kam ar 72 % seko

finanšu grāmatvedība. 56 % grāmatvežu uzskata, ka grāmatvedim nepieciešams pārzināt ekonomiku. Tomēr kā svarīgas tiek atzītas arī tādas iemaņas, kā teorētisko zināšanu un iekšējās kontroles un audita mehānisma pārzināšana, kas sastāda aptuveni 40 %. 33 % no visiem respondentiem – grāmatvežiem uzskata, ka grāmatvedim nepieciešams pārzināt iespējas, kā atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs. Vēl 6 % respondentu piebilda, ka grāmatvedim arī kārtīgi jāpārzina sava uzņēmuma darbības specifika. Tātad arī 2009. gadā kā vissvarīgākā grāmatveža iemaņa tika minēta likumdošanas pārzināšana. Grāmatvedis, kuram visu šo īpašību apkopojuma nav, nespēs savus pienākumus veikt kārtīgi, jo grāmatvedība ir jākārto laicīgi, precīzi un saprotami. Tomēr labākai pārskatāmībai, autore respondentu viedokļus par grāmatveža prasmēm attēlojusi rangū tabulā (2. tab.).

Aplūkojot tabulu redzams, ka par 2 grāmatveža iemaņām respondentu domas sakrīt un palikušas nemainīgas abu pētījumu laikā, tās ir likumdošanas pārzināšana, kura gan darba devēju, gan grāmatvežu rangū tabulā abus periodus ieņem 1. vietu, un, iespējas, kā atkāpties no normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs, šī prasme abus periodus ierindojās 6. vietā.

Ja 2008. gadā teorētisko zināšanu pārzināšana darba devēju skatījumā ieņēma 2. vietu, tad 2009. gadā šīs prasmes svarīgums kritās līdz 5. vietai. Tomēr visumā prasmju izmaiņas rangū tabulā ir nenozīmīgas.

2. tabula

Respondentu viedokļu par ideālā grāmatveža prasmēm salīdzinājums

Prasmes	Darba devēju rangs		Grāmatvežu rangs	
	2008. gads	2009. gads	2008. gads	2009. gads
Likumdošana	1	1	1	1
Teorētiskās zināšanas	2	5	2/3	4
Finanšu grāmatvedība	3	2	2/3	2
Ekonomika	4	3	5	3
Iekšējās kontroles un audita mehānisms	5	4	4	5
Iespējas kā atkāpties no normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs	6	6	6	6
Citas prasmes	-	-	-	7

Salīdzinot abu respondentu grupu viedokļus par diviem gadiem, savā starpā, tad redzams, ka neskatoties uz to, ka atsevišķos punktos ir redzama līdzība starp darba devēju un grāmatvežu uzskatiem par grāmatveža

svarīgākajām iemaņām, tomēr pārsvarā tās atšķiras. Sevišķi izteikti tas ir jautājumā par ekonomikas pārzināšanu un iespējām, ka atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs, kas liecina, ka visi domā par izdzīvošanu.

Grāmatveža darba apstākļu raksturojums

Svarīgs aspekts darbinieka apmierinātībai ar savu darba vietu ir darba vietas iekārtojums. Viens no svarīgiem faktoriem ir apgaismojums, jo pētījumi rāda, ka katrā darbā ir nepieciešams zināma līmeņa apgaismojums, bet, ja šis līmenis netiek ievērots, tad darbinieks ātri nogurst, kas samazina darbinieka strādātspēju. Ne mazāk svarīgs faktors ir troksnis, jo pārsniedzot normas līmeni, troksnis var novest pie jūtu noguruma un pat stresa. Tāpēc ir svarīgi veikt periodiskus atpūtas periodus, atrodoties klusās vietās, lai tādejādi atjaunotu veiktspēju un samazinātu jūtu neapmierinātību. Ļoti labs relaksācijas un darba veiktspējas paaugstināšanas veids, ko mūsdienās sākuši pielietot daudzi uzņēmumi, ir mūzikas klausīšanās [5., 457. - 458. lpp.].

Visi iepriekš uzskaitītie aspekti ir ļoti svarīgi nosacījumi, lai darbinieks justos labi, un, kā savās mācībās atzīst psihoanalīzes radītājs Zigmunds Freids, tad ideāls cilvēks ir tas indivīds, kurš ir garīgi, fiziski un morāli stiprs [9., 4. lpp.]. Tomēr zinātnisku pierādījumu, kas atbalstītu un apstiprinātu Freida domu, ka cilvēks ir dzimis ar noteiktām vajadzībām, interesēm vai mudinājumiem, kas nosaka viņu pretrunā ar sabiedrību, nav [9., 56. lpp.]. To atzīst arī autore un apskata šo jautājumu anketas 5. punktā.

Grāmatveža darba vietas iekārtojumam ir ļoti liela nozīme, jo no tā, kā darbinieks jūtas savā darba vietā, ir arī atkarīgs viņa darba ražīgums un precizitāte, tāpēc autore sīkāk izskatīja arī respondentu domas par grāmatveža darba vietas iekārtojumu.

Darba devēju domas, kad runa ir par darba vietas iekārtojumu, vadoties pēc Ministru kabineta noteikumu prasībām, sastāda 17 % no respondentiem. 22 % darba devēju ļautu grāmatvežiem iekārtot darba vietas pēc savas gaumes. Apkopojot darba devēju anketu rezultātus par 2008. gadu, atklājās kāds interesants fakts – izrādījās, ka 17 % no tiem iekārtojot grāmatveža darba vietu izvēlētos vislētāko inventāru. Tomēr uzreiz rodas jautājums – vai šie uzņēmēji aizdomājās par sava grāmatveža darba ražīgumu un kvalitāti, ja tam būs jāstrādā tādos apstākļos. Ļoti priecēja fakts, ka 44 % no visiem darba devējiem uzskata, ka grāmatveža darba vieta ir jānodrošina ar labāko tehniku, ar jaunākajām programmām un pats galvenais

nosacījums, lai grāmatvedis tur justos tur ērti. Liels prieks, ka Rēzeknē ir diezgan daudz darba devēju, kuri rūpējas par savu grāmatvežu labklājību.

Aplūkojot darba devēju viedokļus par grāmatveža darba vietas iekārtojumu 2009. gada pētījumā, redzams, ka ir „pazudis” viens viedoklis. Ja 2008. gadā 17 % darba devēju izvēlējās iekārtot grāmatveža darba vietu izmantojot lētāko inventāru un mēbeles, tad šogad, tas ir, 2009. gadā vērojama pozitīva tendence, jo neviens no respondentiem šādu domu nepieļāva, kas ļoti priecē.

Pēc jautājuma par to kādam jābūt grāmatveža darba vietas iekārtojumam, var spriest arī par uzņēmumu finansiālo stāvokli, jo 2009. gadā jau 50 % uzņēmēju uzskatīja, ka grāmatveža darba vieta jāiekārto, vadoties pēc grāmatveža vajadzībām un aprīkotai ar visjaunāko tehniku. Tomēr komentāros jau izskanēja pavisam cita nots – gandrīz visi šie uzņēmēji atbildēja, ka grāmatveža darba vieta jāiekārto pēc uzņēmuma finansiālajām iespējām.

Tāpat, salīdzinot ar 2008. gadu, palielinājās respondentu skaits, kas uzskata, ka grāmatveža darba vieta jāierīko vadoties pēc grāmatveža gaumes un vadoties pēc Ministru kabineta noteikumu prasībām. Šīm pozīcijām vērojams kāpums par 5 – 6 procentpunktiem, un tas skaidrojams divējādi: tie uzņēmēji, kuri uztraucas par likumu ievērošanu un savu darbinieku labklājību un ērtumu darba vietā, sava grāmatveža darba vietu ierīkos vadoties pēc Ministru kabineta noteikumu prasībām, tādejādi nodrošinot saviem darbiniekiem veselību un fizisko labklājību.

Otrais skaidrojums, kāpēc vērojams kāpums uzskatam, ka grāmatveža darba vieta jāierīko, vadoties pēc grāmatveža gaumes un vadoties pēc Ministru kabineta noteikumu prasībām, ir tas, ka tie uzņēmēji, kuri vēlas, lai viņu grāmatvedis justos labi un omulīgi savā darba vietā, atstās darba vietas iekārtojumu uz darbinieka atbildību. Par to, protams, būs apmierinātas abas puses: grāmatvedis, jo varēs iekārtot savu darba vietu pēc savas gaumes, nodrošinot savu darba vietu ar patīkamu un komfortablu atmosfēru.

Savukārt darba devējs izvairīsies no raizēm par darba vietas iekārtošanu (jo visu izdarīs darbinieks pats). Tomēr uzņēmumu vadītāji nedrīkst aizmirst kādu svarīgu faktoru – ja nu uz uzņēmumu atnāk darba inspekcijas pārstāvji un pārbauda darbinieku darba vietu iekārtojuma atbilstību prasībām, tad tās var šīm prasībām neatbilst un uzņēmumam par to nāksies maksāt sodus.

Pretēji darba devēju vairākuma viedoklim, ka grāmatveža darba vieta jāiekārto ar labāko tehniku un aprīkojumu, tomēr vadoties pēc uzņēmuma iespējām, vairākuma grāmatvežu viedoklis bija, ka grāmatveža darba vieta

jāiekārto, vadoties pēc grāmatveža gaumes. 2008. gadā tā uzskata 66 % aptaujāto grāmatvežu. Viņi to pamatoja ar to, ka labs darbinieks ir tas darbinieks, kurš savā darba vietā jūtas ērti un omulīgi.

Atlikušie 34 % aptaujāto, kuru domas dalījās vienlīdzīgi, attiecīgi 17 % un 17 %, apgalvoja, ka darba vietai vai nu jābūt iekārtotai atbilstoši Ministru kabineta noteikumu prasībām, vai arī kā svarīgu iemeslu minēja, lai darba vieta būtu aprīkota ar jaunākajam tehnoloģijām.

2009. gadā tikai 56 % grāmatvežu vēlētos paši nodarboties ar savu darba vietu iekārtojumu, lai tā atbilstu tieši viņu gaumei. 17 % respondentu uzskata, ka darba vietas ir jāiekārto, kā to pieprasa Latvijas Republikas likumdošanas prasības, bet atlikušie 39 % pieturās pie cita variantā, kuru komentēja ar nepieciešamību apvienot grāmatveža darba vietas iekārtojumā gan jaunāko tehniku, gan ergonomiku, tomēr vadoties pēc uzņēmuma iespējām.

Attiecīgi redzams, ka grāmatveži joprojām vairāk nosliecas uz to, ka darba vieta ir jāiekārto, vadoties pēc grāmatveža gaumes. Darba vietas iekārtojuma īpatsvars pēc Ministru kabineta noteikumu prasībām palika nemainīgs. Savukārt pieauga cita variantā atbilde un 2009. gadā šim variantam vērojamas tādas prasības, kā ērtības, kas iekļaujas uzņēmuma finansiālajās iespējās. Tas liecina par to, ka grāmatveži joprojām rūpējas par savu komfortu darba vietā, tomēr neaizmirst arī par savu uzņēmumu un atbalsta to vismaz savā pieticībā.

Salīdzinot darba devēju un grāmatvežu viedokļus par grāmatveža darba vietas iekārtojumu, redzams, ka vienādas domas abus pētījuma periodus absolūti visiem respondentiem ir par to, ka grāmatveža darba vieta jāiekārto atbilstoši Ministru kabineta noteikumu prasībām. Savukārt pārējie atbilžu varianti gan krasi atšķiras, jo 2008. gadā vairāk aptaujāto darba devēju uzskata, ka grāmatveža darba vieta jāiekārto ar jaunākajām tehnikām, bet 2009. gadā – vadoties pēc uzņēmuma iespējām. Grāmatveži toties vairāk uzskata, ka viņu darba vietai jābūt iekārtotai, vadoties pēc grāmatvežu gaumes.

Gadījumi, kad darba devēji un grāmatveži izvēlas citu atbildes variantu, nozīmē arī to, ka uzņēmējs vai grāmatvedis vēlas grāmatveža darba vietā apvienot abus atbilžu variantus vai arī ir samazināta slodze un grāmatvedis strādā mājās.

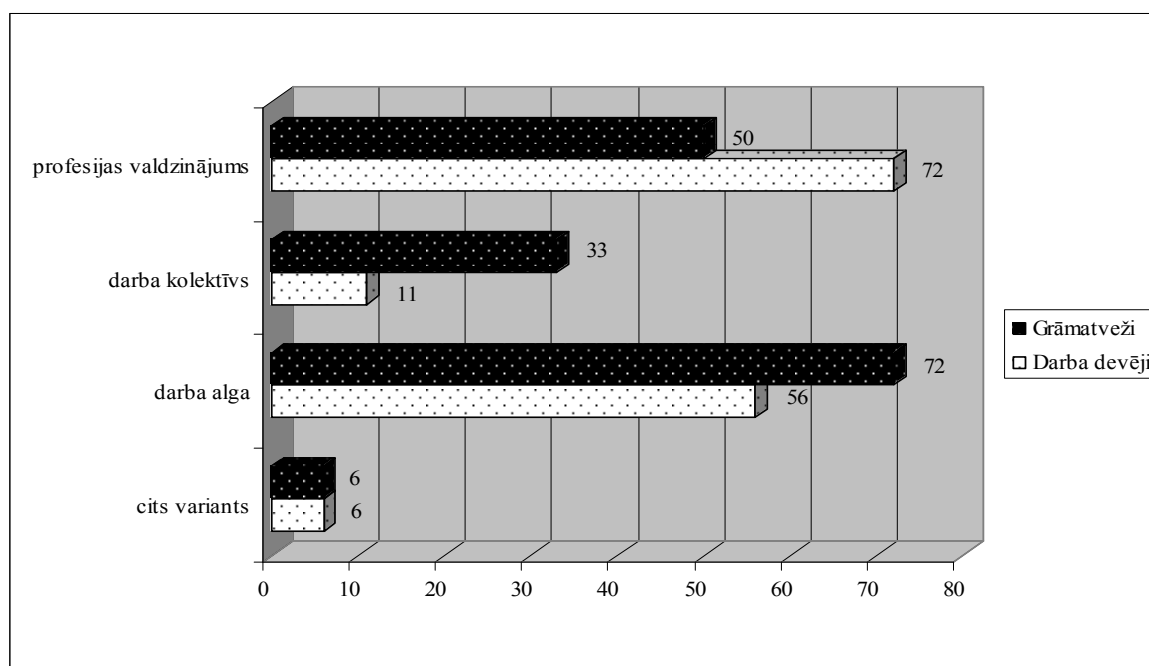
Pēc autores domām, taisnība jau ir abām respondentu grupām, tomēr uzņēmējam nepieciešams rast zelta vidusceļu un nodrošināt grāmatvedi ar tādu darba vietu, kas atbilstu gan Ministru kabineta noteikumu prasībām,

gan būtu pietiekoši ērta un aprīkota ar tehniku, lai grāmatvedis varētu pilnvērtīgi strādāt.

Grāmatveža motivācija mūsdienās

Motivācija ir atkarīga no indivīda paškategorizācijas. Ja cilvēki kategorizē sevi individuālā līmenī, tad viņus motivēs personiskās identitātes veicināšana. Ja kategorizācija ir sociālā līmenī, tad cilvēkam būs svarīga sociālās identitātes nostiprināšanai kā grupas piederīgiem. Tāpat ļoti svarīgs faktors ir, vai cilvēks strādā komandā, kā komandas biedrs, vai arī vienatnē [12., 34. lpp.]. Kā jau tika minēts, viens no galvenajiem cilvēka uzvedību un motivāciju ietekmējošiem faktoriem ir sociālais faktors. Sociālās ietekmes noskaidrošana uz cilvēku tiek realizēta zinātniskajās mācībās, viena no šādām mācībām ir sociālā psiholoģija. Tās pētītāji uzskata, ka cilvēks dzīvo sociālajā aplenkumā. Ja sociālā vide, kurā dzīvo cilvēks, ir naida un sāpju pilna, tad cilvēkam zūd motivācija un viņa uzvedība pasliktinās. Savukārt, ja cilvēks dzīvo mīlestības un hierarhijas pilnā sociālajā vidē, tad cilvēkam arī palielinās motivācija un uzlabojas uzvedība [3., 24. lpp.].

Tāpēc anketa 2009. gadā tika papildināta ar jautājumu par mūsdienu darbinieka motivāciju. Pētījumā apkopotie respondentu viedokļi parādīti attēlā (1.att.).

* iespējami vairāki atbilžu varianti.

1. attēls. Respondentu domas par grāmatveža motivāciju (%)

Aplūkojot attēlu, redzams, ka 72 % darba devēju uzskata, ka galvenais grāmatveža motivācijas avots ir profesijas valdzinājums, lai gan paši grāmatveži tā domā tikai 50 % gadījumu, kas liekas neparasti, jo vajadzētu būt otrādāk. Autore ir dzirdējusi daudzu grāmatvežu atsauksmes par savu profesiju, tomēr pārsvarā tās ir bijušas pozitīvas un skanējušas aptuveni sekojoši: „Par grāmatvedi piedzimst, tas vai nu ir, vai nav...”, tāpēc anketu apkopotie rezultāti autori pārsteidza.

Ja no darba devējiem kā galvenā grāmatveža motivācija tika minēts profesijas valdzinājums, tad paši grāmatveži gan vairāk nosliecas uz darba algas pusi, to atzina 72 % aptaujāto grāmatvežu, bet tikai 56 % darba devēju. Prieks, ka uzņēmēji tomēr apzinās, ka darba alga ir ļoti svarīgs faktors jebkura cilvēka motivācijai, jo, lai cik ar cilvēks būtu apmierināts ar savu darbu, bet, ja viņš strādājot tajā nespēs apmierināt pat savas fizioloģiskās vajadzības, tad viņš ilgi nespēs izturēt.

33 % grāmatvežu un tikai 11 % darba devēju uzskata, ka grāmatvedi var motivēt darba kolektīvs. Jāatzīst, ka šis tomēr ir ļoti svarīgs aspekts, tāpēc ir nesaprotami, kāpēc tik zema atsauce uz šo jautājumu no respondentu puses.

Citu atbildes variantu vienādi izvēlējās abas respondentu grupas. Ja darba devēji šo atbildi skaidro ar labo atmosfēru uzņēmumā un darba fanātismu, tad grāmatveži min tādu faktoru, kā varas iespējas. Grāmatvedis, kurš ir ētisks un ar augsto morāli nostāju, nekad nenoniecina savus kolēģus, bet pilnīgi otrādi – atbalstīs tos, jo tikai strādājot komandā var sasniegt lielus un cēlus darbus.

Grāmatveža ētikas, atbildības un profesionalitātes raksturojums

Grāmatvedis ir viens no tiem darbiniekiem, uz kura pleciem gulstas liela atbildība par uzņēmuma darbības nodrošināšanu, tāpēc ir tikai pašsaprotami, ka to var nodrošināt tikai profesionāls grāmatvedis ar augstām ētiskajām normām. Tas arī bija viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc autore anketā ielika jautājumus par grāmatveža lojalitāti un atbildības apjomu pret uzņēmumu, kā arī par grāmatveža profesionalitāti.

Vienā no anketas jautājumiem tika mēģināts noskaidrot, vai respondentiem ir gadījies saskarties ar negodīgiem grāmatvežiem. Diemžēl vērojama negatīva tendence – lielam skaitam, 2008. gadā tie bija 28 %, bet 2009. gadā – jau veseli 39 % no visiem respondentiem, kuriem diemžēl ir

gadījumos saskarties ar negodīgiem grāmatvežiem un to skaits ar katru gadu pieaug.

Apkopojot anketu rezultātus par šo jautājumu, atklājās pārsteidzoša likumsakarība – abus pētījuma periodus absolūti vienāds darba devēju un grāmatvežu skaits bija saskārušies ar negodīgiem grāmatvežiem. Jānorāda, ka attēlā redzamais skaitlis ir bīstami liels, jo liecina par lielo negodīgo grāmatvežu īpatsvaru. Tomēr pats sliktākais ir tas, ka ar negodīgiem grāmatvežiem saskārušos respondentu skaits 2009. gadā pieauga vēl par 11 procentpunktiem un sasniedza jau 39 % no visiem respondentiem, kas ir liels skaits.

Kā vienu no visbiežāk pieminētajām negodīga grāmatveža rīcībām var minēt mahinācijas ar naudu, kad darbiniekiem netika pilnībā izmaksātas algas, tika ņemta nauda no seifa, kā arī gadījumi, kad tiek izmaksātas algas „aplloksnē” un netika apmaksāti atvaļinājumi. Vairāki respondenti gan min, ka negodīgi grāmatveži vairāk figurē lielos, starptautiska mēroga uzņēmumos. Tomēr par tāda veida pētījumiem autore nav dzirdējusi, tāpēc nevar objektīvi spriest, vai tas tā ir. Tāpat kā negodīga grāmatveža piemērs tika minēts grāmatvedis, kurš nomelnoja savus kolēģus.

Latvijā lojalitātes pret organizāciju pētījumus 20. gadsimta 90. gadu beigās uzsāka Latvijas Universitātes docents Uldis Pāvuls. Pētījumos tika salīdzināta apmierinātības ar atalgojumu un lojalitātes pret organizāciju saistība privātajās un valsts organizācijās. Noskaidrojās, ka privātajās organizācijās šī saistība ir lielāka, kas skaidrojams ar atšķirībām atalgojumu sistēmā – privātās organizācijās ir lielākas iespējas saistīt atalgojuma lielumu ar darba kvalitāti [12., 47. lpp.].

Salīdzinot anketu informāciju par abiem pētījumiem, atklājās, ka abus pētījuma periodus darba devēju viedoklis par grāmatvežu lojalitāti pret uzņēmumu ir bijis vienāds, nemainīgs – 72 % darba devēju uzskata, ka grāmatvedim jāprot atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs un tikai 28 % respondentu uzskata, ka grāmatvedim jāpaliek uzticīgam valstij un tajā noteiktajai likumdošanai.

Tomēr pozitīvais posms šajā jautājuma ir tas, ka daudzi respondenti, neskatoties uz to, ka vēlas, lai grāmatvedis būtu lojāls uzņēmumam, tomēr vēlas, lai šī lojalitāte sniegtos likuma robežās.

Darba devēju uzskats, ka grāmatvedim jāprot atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs, liecina par darba devēju domu nemainību attiecībā uz prasībām grāmatvežiem par lojalitāti. Tomēr rodas jautājums, kā grāmatvedis to savienos ar profesionālo ētiku.

2008. gadā 67 % grāmatvežu uzskatīja, ka grāmatvedim pirmkārt jābūt lojālam pret uzņēmumu, kurā tas strādā, tātad jāprot atkāpties no vispārpieņemtajām normām, ja tas ir uzņēmuma interesēs, tomēr grāmatveži uzsver, ka tas drīkst notikt tikai Latvijas Republikas likumu ietvaros. Savukārt 33 % grāmatvežu uzskatīja, ka grāmatvedim obligāti jāpaliek uzticīgam un lojālam valstij un tajā noteiktajām likumdošanas prasībām. Tomēr lojālo grāmatvežu skaita pret uzņēmumu lielais īpatsvars attiecībā pret lojālo grāmatvežu skaitu pret valsti ir nedaudz biedējošs, jo variējot starp lojalitāti uzņēmumam un likumu ievērošanu, var viegli „paslidēt kāja” vai kļūdīties.

Apkopojot anketu rezultātus, atklājās, ka 2009. gada šī situācija ir mainījusies. Attiecīgi, grāmatvežu viedokļi par grāmatveža lojalitāti pret uzņēmumu uz valsti sadalījās proporcionāli (50:50), kas liecina par to, ka palielinās likumpaklausība un ētisko normu ievērošana.

Salīdzinot darba devēju un grāmatvežu domas par grāmatveža lojalitāti, skaidri redzams, ka uzņēmējiem ir daudz svarīgāk, lai grāmatvedis būtu lojāls pret uzņēmumu. Tomēr, arī daudziem godīgiem uzņēmumu vadītājiem ir svarīgi, lai šī lojalitāte nebūtu pretrunā ar Latvijas Republikas likumdošanas prasībām, jo neviens no viņiem nevēlas valstij maksāt sodus.

Savukārt grāmatveži vēlas būt lojāli gan pret valsti, gan pret uzņēmumu, jo vēlas strādāt, ievērojot Latvijas Republikas likumdošanas prasības, kā arī vēlas strādāt, apmierinot uzņēmuma vadības vēlmes un vajadzības. Tomēr to ir ļoti grūti panākt, jo tādejādi var tikt ierauts starp diviem dzirnakmeņiem, kas kārtējo reizi apliecina, cik smags un atbildīgs ir grāmatveža darbs.

Autore jau iepriekš minēja, ka grāmatvedim ir atvēlēta liela loma uzņēmuma darbības nodrošināšanā, jo tieši grāmatvedis ir atbildīgs par visu saimniecisko darījumu uzskaiti, attiecīgi arī par uzņēmuma finansiālajiem rādītājiem. Tāpēc anketā respondentiem tika uzdots jautājums, lai noskaidrotu viņu domas par grāmatveža atbildību, ja uzņēmuma darbība pasliktinās.

Respondentu vairākumam sakrita viedokļi, ka grāmatvedis tikai reizēm ir vainojams pie uzņēmuma darbības pasliktināšanās, un, arī tad – gadījumos, ja tās ir tieši grāmatveža pieļautās kļūdas vai neprecizitātes, kas novedušas pie uzņēmuma darbības pasliktināšanās.

Darba devēju viedoklis par to, ka grāmatveža atbildības uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā nav, sastāda tikai 11 % no visiem respondentiem. 33 % uzņēmēju uzskata, ka tieši grāmatvedis nes atbildību

par pasliktināšanos uzņēmumā, jo grāmatvedis ir tas, uz kā pleciem gulstas visa nasta. Attiecībā uz apgalvojumu, ka grāmatvedis ir vainojams tikai reizēm, tā uzskata 56 % aptaujāto. Savukārt 2009. gadā 72 % visu aptaujāto darba devēju uzskata, ka uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā, daļēji pie tā vainojams ir arī grāmatvedis. 6 % uzņēmēju uzskata, ka grāmatvedis ir vainojams pilnībā un sīkākos komentāros neiedziļinās, bet 22 % respondentu uzskata, ka grāmatvedis nav vainojams.

Attiecīgi, sanāk, ka 89 % darba devēju 2008. gadā uzskatīja, ka uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā pie tā pilnīgi vai daļēji vainojams tieši grāmatvedis. Tomēr 2009. gada pētījuma rezultāti liecina par to, ka joprojām 78 % darba devēju uzņēmuma darbības pasliktināšanā redz grāmatveža vainu.

No vienas puses tas atbilst reālajai situācijai, bet tikai gadījumos, kad grāmatvedis reāli ir kļūdijs savas nekompetences, nezināšanas iespaidā vai pieļāvis kādu neuzmanības kļūdu, piemēram, aprēķinu veikšanā. Tomēr uzņēmuma darbība mēdz pasliktināties arī ārējo faktoru ietekmē, kā, piemēram, pievienotas vērtības nodokļa likmes paaugstināšana, tur nu gan grāmatveža vainas noteikti nav.

Salīdzinot darba devēju viedokļus par abiem pētījuma periodiem, redzams, ka 2009. gadā ir krietni samazinājies (līdz 6 % no visiem respondentiem – darba devējiem) to uzņēmēju skaits, kuri uzskata, ka par uzņēmuma darbības pasliktināšanos atbildību nes tikai grāmatvedis.

Savukārt uzskats, ka grāmatveža vainas tur nav, ir pieaudzis pat divas reizes, tas, ir, līdz 22 % no visu respondentu – darba devēju viedokļiem. Tomēr par 16 procentpunktiem, tādejādi sasniedzot 72 % atzīmi, pieaudzis arī to uzņēmēju skaits, kuri saskata daļēju grāmatvežu vainu, ja uzņēmuma darbība pasliktinās. Tas parāda tendenci, ka darba devēji iespējams uzskata, ka grāmatvedis ir bijis neizdarīgs, nav ieteicis kādu vērtīgu, ekonomiski pamatotu padomu, vai arī viņa ieteikumi ir bijuši kļūdaini. Tomēr nedrīkst izdarīt pārsteidzīgus secinājumus, vadoties tikai pēc darba devēju subjektīvajām anketu atbildēm, jo uzņēmumu vadītāji ir visieinteresētākās personas, lai tiktu atrasts kāds, ko varētu vainot, ja notiek uzņēmuma darbības pasliktināšanās, jo tā ir izveidota cilvēka psihe – vienmēr ir jāatrod kāds, ko varētu vainot, ja kaut kas ir atgadījies.

Tāpēc autore noskaidroja arī grāmatvežu viedokļus par šo jautājumu, lai gan arī grāmatvežu izteiktais viedoklis ir subjektīvs, tomēr grāmatveži ir cieši iesaistīti šajā jautājumā, tāpēc ir ļoti svarīgi noskaidrot arī grāmatvežu

domas par grāmatveža atbildības apmēru uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā.

2008. gadā redzams, ka 61 % no aptaujātajiem grāmatvežiem uzskata, ka reizēm uzņēmuma darbības pasliktināšanās var notikt grāmatveža vainas dēļ. To viņi izskaidro ar to, ka arī grāmatvedis reizēm var kļūdīties, parasti šīs kļūdas parādās neuzmanības dēļ vai arī citu struktūru neizdarības dēļ. 28 % grāmatvežu kategoriski apgalvo, ka grāmatvežu kļūda nav iespējama. Tikai 11 % uzskata, ka grāmatvedis, uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā tomēr ir vainojams. Tātad arī paši grāmatveži atzīst, ka arī viņu vaina var būt uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā, kas var izpausties kā neuzmanība.

Savukārt 2009. gadā lielākais vairākums, tas ir, 67 % aptaujāto grāmatvežu uzskata, ka grāmatvedis ir daļēji vainojams, ja uzņēmuma darbība pasliktinās, 11 % respondentu - grāmatvežu uzskata, ka grāmatvedis ir pilnībā vainojams, bet 22 % respondentu apgalvo, ka grāmatvedis nekādā gadījumā nevar būt vainojams pie uzņēmuma darbības pasliktināšanās.

Arī 2009. gadā aptaujātie grāmatveži atzīst savu atbildību uzņēmuma darbības nodrošināšanā, bet tikai ar nosacījumu, ja grāmatvedis tiešām ir pats pieļāvis kādu neuzmanības kļūdu vai arī neizsekojis līdzīgu kādam sev pakļautajam darbiniekam vai uzņēmuma struktūrai.

Gan darba devēju, gan grāmatvežu grupu respondenti piebilst, ka pie vainas var būt arī atmosfēra kolektīvā, jo visi respondenti apzinās, ka neveselīgā kolektīvā ir grūti strādāt kvalitatīvi un ražīgi. Grāmatveži domā līdzīgi, kā darba devēji, par grāmatveža atbildību uzņēmuma darbības pasliktināšanās gadījumā, līdz ar to atzīstot savu vai kolēģu nekompetenci, bezatbildību vai neuzmanību.

Abos gados 11 % visu aptaujāto respondentu – grāmatvežu uzskata, ka tieši grāmatvedis ir vainojams uzņēmuma pasliktināšanās gadījumā, kas nozīmē, ka viņi apzinās savu kļūdu un nekompetenci, ka arī to varētu pieņemt arī kā neloyalitāti pret uzņēmumu, nelabvēlīgu darba atmosfēru un motivāciju.

Autore vēlējās noskaidrot arī darba devēju un grāmatvežu viedokļus par grāmatveža profesionalitāti mūsdienās, kas arī tika ievietots anketā kā noslēdzošais jautājums ar pieciem iespējamiem atbilžu variantiem: ļoti zema, zema, vidēja, laba un ļoti laba.

Jautājums par grāmatveža profesionalitāti mūsdienās arī tika izmantots izlases dispersijas noteikšanai, kas bija nepieciešama, lai varētu aprēķināt nepieciešamo izlases lielumu. Tā rezultātā tika izvirzīta hipotēze,

ka respondentu visbiežāk izvēlētā atbilde uz šo jautājumu būs „vidēja”, kura apstiprinājās darba devēju vidū 2008. gadā un daļēji grāmatvežu vidū 2009. gadā, kas nozīmē, ka turpmāko pētījumu gadījumā atlases parametri tomēr nedaudz jāmaina un tos jau varēs pamatot ar faktiskajām atbildēm šajos divos pētījumos.

2008. gadā 56 % no aptaujātajiem darba devējiem uzskata, ka mūsdienu grāmatveža profesionalitāte vērtējama kā vidēja, un tikai 44 % uzņēmēju domā, ka tā ir laba. Nevienam no respondentiem pat neieņemas, ka mūsdienu grāmatveža profesionalitāte varētu būt ļoti laba vai teicama. Nevienā anketā netika doti arī paši zemākie novērtējumi. Kaut arī, pēc uzņēmēju viedokļa, vēl nedaudz jāpiestrādā pie mūsdienu grāmatveža profesionalitātes.

Tomēr 2009. gadā redzama pozitīva izaugsme - mūsdienu grāmatveža profesionalitāti kā vidēju novērtēja vairs tikai 22 % respondentu - darba devēju, bet atlikušie 78 % to novērtēja jau kā labu. Palielinājums noticis pētījuma otrajā periodā, tas ir, 2009. gadā, kas varētu liecināt par grāmatvežu kvalifikāciju un profesionalitātes izaugsmi.

Tātad pēc respondentu - darba devēju viedokļiem grāmatveža profesionalitāte 21. gadsimta sākumā vērtējama kā laba ar tendenci uz paaugstināšanos, kas ir labs rādītājs, ņemot vērā, ka to saka uzņēmumu vadītāji, kuri, pēc autores domām, ir tie stingrākie vērtētāji un spriedēji.

2008. gadā grāmatvežu vērtējums krasi atšķiras no darba devēju vērtējuma, tas ir - 72 % grāmatvežu uzskata, ka mūsdienu grāmatveža profesionalitāte ir laba, un tikai 28 % to novērtē kā vidēju. Pētījuma otrajā periodā, tas ir, 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinās respondentu skaits, kuri uzskata, ka grāmatveža profesionalitāte vērtējama kā laba un pieauga to skaits, kuri mūsdienu grāmatveža profesionalitāti vērtē kā vidēju. Tomēr šajā periodā parādās arī pozitīvas tendences, jo 17 % no visiem aptaujātajiem respondentiem - grāmatvežiem uzskata, ka mūsdienu grāmatveža profesionalitāte vērtējama pat kā ļoti laba.

Autore ir gandarīta par paveikto. Autore veicot pētījumu ir konstatējusi, ka par šo aktuālo tēmu ir maz pētījumu. Autore vēlas norādīt šī pētījuma unikalitāti saistībā ar to, ka tas notika divos dažādos periodos: viens - vēl tā sauktais „treknais” gads, otrs - jau krīzes gads. Līdz ar to bija interesanti izsekot, kā mainās respondentu viedokļi, un tos salīdzināt.

Secinājumi

1. Tika veikts pētījums, lai noskaidrotu ideālā grāmatveža tēlu Rēzeknes pilsētā. Veicot pētījumu tika izmantota nepilnās novērošanas metode ar izlases paņēmienu. Šai metodei ir daudz plusu, piemēram, datu savākšanai ir nepieciešams neliels materiālais un darbaspēka apjoms, rezultātus var ātri apkopot, bet vissvarīgākais nosacījums - šai metodei ir augsta ticamības pakāpe, kas veicot pētījumu ir viens no svarīgākajiem aspektiem.
2. Grāmatveža galvenais pienākums ir cienīt sabiedrisko uzticību savai profesijai. Sabiedrisko interešu ievērošanas pienākums, kas nostiprināts profesionālajā ētikas kodeksā, nosaka, ka lēmuma pieņemējam vienmēr jāizvēlas rīcības modelis, kas nodrošinās sabiedrības tiesības saņemt precīzu un uzticamu finanšu informāciju.
3. Uz pētījumu veikšanas dienu 2008. gadā Rēzeknē bija 1605 aktīvu uzņēmumu, bet 2009. gadā – 1372 aktīvi uzņēmumi, kā rezultātā izlases lielums sastādīja attiecīgi 74 un 72 uzņēmumus.
4. 2008. gadā darba devēji visaugstāk vērtēja – profesionalitāti, godīgumu, spēju saglabāt noslēpumus, piesardzību, to objektivitāti un komunikabilitāti, bet 2009. gadā – precizitāti, uzticamību, apķērību, ko var izskaidrot ar krīzes apstākļiem nepieciešamākām īpašībām.
5. Visstraujākais pieaugums grāmatvežu vidū bija tādai grāmatveža īpašībai, kā uzticība, tā pieauga par 197 %. Attiecīgi, grāmatveži tomēr uzskata, ka uzticība ir ļoti svarīga grāmatveža īpašība, kura ir īpaši svarīga, strādājot mūsdienu apstākļos, kad reti uz kuru var paļauties.
6. Pētījumā atklājās, ka abām respondentu grupām 2009. gadā ir kopīgi viedokļi, ka grāmatvedim jābūt apķērīgam, uzticamam, kas norāda, ka darbinieki ar šādām īpašībām palīdzēs uzņēmumam pārvarēt grūtības krīzes laikā. Tātad grāmatvedim jābūt labam sava amata meistaram, jābūt godīgam, precīzam, profesionālam un uzticamam, jo grāmatvedība mīl precizitāti.
7. Patīkami apzināties, ka arī uzņēmēji ciena likumu un uzskata, ka grāmatveža galvenā funkcija tomēr ir likumdošanas ievērošana, tā domā vidēji 61 % darba devēju. Tomēr reālajā dzīvē grāmatvedim ir svarīgi ievērot abas šīs funkcijas – grāmatvedim jābūt lojālam gan pret valsti, gan pret uzņēmumu.
8. Tikai grāmatvedis, kurš ir godīgs, profesionāls un lojāls pret sevi, spēj apvienot abas funkcijas: gan LR likumdošanas prasību un grāmatvedības principu ievērošanu, gan uzņēmuma interešu aizstāvību.

Ideālais grāmatvedis ir spējīgs pareizi izmantot savu profesionalitāti un būt godīgs pret uzņēmumu, kārtīgi un apzinīgi veicot sev uzliktos pienākumus.

9. Respondentu viedokļi par grāmatveža iemaņām sakrīt un palikušas nemainīgas visa pētījuma laiku, ka vissvarīgākā iemaņa ir likumdošanas pārzināšana, kura gan darba devēju, gan grāmatvežu rangu tabulā abus periodus ieņem 1. vietu.
10. Darba devēji vairāk nosliecas uz to, ka grāmatveža darba vietai jābūt ergonomiskai un pēc uzņēmuma iespējām, savukārt grāmatveži uzskata, ka tai jābūt iekārtotai, vadoties pēc grāmatveža gaumes. Tomēr uzņēmējam nepieciešams nodrošināt grāmatvedi ar tādu darba vietu, kas atbilstu gan Ministru kabineta noteikumu prasībām, gan būtu pietiekoši ērta un aprīkota ar tehniku, lai grāmatvedis varētu pilnvērtīgi strādāt.
11. Ja no darba devēju puses kā galvenā grāmatveža motivācija tika minēts profesijas valdzinājums, tad paši grāmatveži gan vairāk nosliecas uz darba algas pusi, tā atbildēja 72 % aptaujāto grāmatvežu, bet tikai 56 % darba devēju.
12. Ar negodīgiem grāmatvežiem saskārušos respondentu skaits 2009. gadā, salīdzinājumā ar 2008. gadu, pieauga par 11 procentpunktiem un sasniedza jau 39 % no visiem respondentiem.
13. Sarunās ar respondentiem visbiežāk pieminētās negodīga grāmatveža rīcības bija mahinācijas ar naudu, kad darbiniekiem netika pilnībā izmaksātas algas, tika ņemta nauda no seifa, kā arī gadījumi, kad tiek izmaksātas algas „aploksnē” un netika apmaksāti atvaļinājumi.
14. Salīdzinot darba devēju un grāmatvežu domas par grāmatveža lojalitāti, redzams, ka uzņēmējiem ir svarīgāk, lai grāmatvedis būtu lojāls pret uzņēmumu. Tomēr grāmatveži vēlas būt lojāli gan pret valsti, gan pret uzņēmumu, ko ir ļoti grūti panākt, jo tādejādi var tikt ierauts starp diviem dzirnakmeņiem, kas kārtējo reizi apliecina cik smags un atbildīgs ir grāmatveža darbs.
15. Vidēji 64 % visu respondentu uzskata, ka grāmatvedis reizēm ir vainojams, pie uzņēmuma pasliktināšanās. 11 % grāmatvežu uzskata, ka tieši grāmatvedis ir vainojams uzņēmuma pasliktināšanās gadījumā, kas nozīmē, ka viņi apzinās savu kļūdu un nekompetenci, kā arī to varētu pieņemt arī kā neloyalitāti pret uzņēmumu, nelabvēlīgu darba atmosfēru un motivāciju.

16. 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinās respondentu skaits, kuri uzskata, ka grāmatveža profesionalitāte vērtējama kā laba un pieaug to skaits, kuri mūsdienu grāmatveža profesionalitāti vērtē kā vidēju. Tomēr šajā periodā parādās arī pozitīvas tendences, jo 17 % no visiem aptaujātajiem respondentiem – grāmatvežiem uzskata, ka mūsdienu grāmatveža profesionalitāte vērtējama pat kā ļoti laba.
17. Autore veicot pētījumu ir konstatējusi, ka par šo aktuālo tēmu ir maz pētījumu, kā arī vēlas norādīt šī pētījuma unikalitāti saistība ar to, ka tas notika divos dažādos periodos: viens – vēl tā sauktais "treknais" gads, otrs – jau krīzes gads. Līdz ar to bija interesanti izsekot, kā mainās respondentu viedokļi, un tos salīdzināt.

Priekšlikumi

1. Uzņēmumos nepieciešams pievērst lielāku uzmanību grāmatveža ētikai, jāpalielina grāmatvežu lojalitāte ne vien pret uzņēmumu, bet arī pret valsti. Šo ieceru iespējams realizēt, organizējot dažādus (Latvijas mēroga, Baltijas reģiona, Eiropas Savienības un cita līmeņa) grāmatvežu psiholoģijas, motivācijas un pieredzes apmaiņas seminārus un kursus.
2. Darba devējiem jāveicina, lai grāmatvedis regulāri paaugstinātu savu profesionalitāti, to dažādi motivējot (piemēram, piemaksājot par kvalifikāciju, sedzot izdevumus par kvalifikācijas paaugstināšanu), jo tikai izglītots un ētisks grāmatvedis var pretendēt uz ideālā grāmatveža titulu, kā arī tas ir veiksmīgs uzņēmuma ieguldījums savā attīstībā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Grāmatvežu profesionālās ētikas pamatprincipi* [tiešsaiste]. Izglītības un zinātnes ministrijas normatīvie akti [atsauce 2008. g. 24. marts]. Pieejas veids: <http://www.izm.izm.gov.lv/normatīvie-akti/gramatvediba-akti/1140.html>
2. ADLER M.J., CAIN S., *Ethics: The Study of Moral Values*. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc., 1962. 319. p.
3. ARONSON. E., WILSON T.D., AKERT. R.M., FEHR. B., *Social psychology*. Toronto: Pearson Education Canada Inc., 2001. 732 p.
4. *Economic development of Latvia. Report*. Rīga: Ministry of Economics Republic of Latvia, 2008. 147 p.
5. FRANKEN R.E., *Human motivation*. California: Wadsworth Inc., 1982. 538 p.
6. GOŠA Z., *Statistika*. Rīga: Izglītības soļi, 2003. 334 lpp.
7. GRIGORJEVA R., JESEMČIKA A., LEIBUS I., SVARINSKA A., *Finanšu grāmatvedība*. Rīga: Izglītības soļi, 2004. 246 lpp.

8. KATLIPS S.M., SENTERS A.H., BRŪMS G.M., *Sabiedriskās attiecības*. Rīga: Avots, 2002. 763 lpp.
9. LAPIERE R., *The Freudian Ethic*. New York: Duell, sloan and pearce, 1959. 299 p.
10. RAKOVA J., PONOMARJOVS A., Grāmatvežu un revidentu profesionālā ētika. *G&E*. 2008. Nr.1 (65), 53. – 62. lpp.
11. RAKOVA J., PONOMARJOVS A., Grāmatvežu un revidentu profesionālā ētika. *G&E*. 2008. Nr.2 (66), 62. - 69. lpp.
12. REŅĢE V., *Mūsdienu organizāciju psiholoģija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007. 216 lpp.
13. ROGENBUKA I., *Uzņēmējdarbības ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 95 lpp.
14. *Aktīvie uzņēmumi Rēzeknē* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra dati. [atsauce 2009. g. 27. marts]. Pieejas veids: <http://www.lursoft.lv>
15. *Ekspertu viedokļi par IKP Latvijā* [tiešsaiste]. Nacionālo ziņu aģentūras Leta raksts [atsauce 2009. g. 27. aprīlis]. Pieejas veids: <http://www.delfi.lv/news/national/business/article.php?id=24209693>